

Türkiye’de Boşanma ve Sebepleri

Yrd. Doç. Dr. Neşide YILDIRIM*

Özet: Boşanma, hukuki olarak evliliğin sona erdirilmesidir. Türk toplumu, dünyanın köklü ve sağlam aile geleneklerine sahip toplumlarından birisidir. Boşanma sebepleri arasında, “şiddetli geçimsizlik”, “terk”, “zina”, “sosyo-ekonomik yetersizlik”, “cana kast”, “kötü muamele”, “akıl hastalığı”, “şan, şöhret” gibi unsurlar yer almaktadır. Türkiye’de boşanmalar, erkeklerde 25-39, kadınlarda ise, 20-34 yaşları arasında yoğunluk göstermektedir. Meydana gelen boşanmaların %44.8’i, evliliğin ilk beş yılında gerçekleşmiştir. Bu sebeple ilk beş yıl, evlilikte kritik yıllar olarak nitelendirilebilir. Boşanmaların yaklaşık yarısına yakınının çocuksuz ailelere ait olduğu düşünülürse, çocuk varlığı, aileyi muhafaza eden önemli bir unsur görünümündedir. Boşanma ve öğrenim durumu arasındaki ilişki ise ters orantılıdır. Çocuk, sevgi ve şefkate muhtaçtır. Bu durumun en iyi gerçekleştiği yer, aile ortamıdır. Sağlam aile geleneklerine sahip Türk ailesinin; muhafaza edilmesi, korunması ve geliştirilmesi yararlı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Aile, evlilik, boşanma, boşanma sebepleri, toplum.

Giriş

Boşanma, karı ve kocanın, yeni bir evlenme yapabilecek şekilde ayrılması ve hukuki bir kararla evliliklerini tamamen sona erdirmesidir. Boşanma, evlilik kadar eski bir kurumdur. Belli bir kültür düzeyine ulaşmış ve evliliği sosyal bir kurum olarak kabul etmiş toplumlarda

* Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü/SAKARYA
nyildirim@sakarya.edu.tr

boşanma hakkı, bazı yasa ve geleneklerle kısıtlanmış; fakat hiçbir zaman ortadan kaldırılmamıştır.

Aile ve evlilik kurumunun çözülmesine sebep olarak önemli derecede sosyal ve psikolojik durumların ortaya çıkmasına yol açan bu sosyal problemin, boyutlarıyla birlikte nedenlerini incelemek, evlilik ve aile üzerinde çalışma yapanların dikkatini çekmiştir.

Böyle bir konu üzerinde çalışmamızın nedeni, yukarıda işaret edildiği gibi, aile ve evlilik konusuna olan ilgimizdir. Aile ve evlilik kurumunu incelerken; onun sürekliliğini yok eden, eşler ve çocuklar üzerinde önemli derecede sosyal ve psikolojik etkiler meydana gelmesine sebep olan bu sosyal olayın üzerinde çalışma yapma gereği duyulmuştur. Bu düşünceden yola çıkılarak, boşanmaların Türkiye'deki boyutları, nedenleri ve diğer bazı (özellikle gelişmiş ülkelere ait) toplumdaki yerinin ne olduğu araştırılmıştır.

Araştırma iki boyutlu olarak geliştirilmiştir. Birinci boyut, Türkiye'deki boşanmaların diğer bazı ülkeler içindeki yerinin ne olduğuyla ilgilidir. Burada, ülkemizdeki ve diğer bazı ülkelerdeki boşanma oranları arasında bir karşılaştırma yapılmaya çalışılmıştır. Araştırmanın ikinci boyutu ise, Türkiye'deki boşanma sebeplerinin neler olduğu üstünedir. Esas olarak, çalışmanın ağırlık noktası da burasıdır. Araştırmada, evlilik birliğini ortadan kaldıran boşanmalar, Türkiye'de, karşılaştırma yapılan ülkelere oranla fazla artış göstermemektedir.

Çalışmanın iki yönden yarar sağlayacağı düşünülmüştür. Birincisi, bu alanda çalışma yapacak araştırmacılara katkı yapmaktır. İkincisi ise, aile kurumunun çözülmesine yol açan ve toplumlarda istenilmemekle birlikte önüne de geçilemeyen bu sosyal problemin, istatistiklere yansıyan nedenlerini ortaya koymak, sonuçlarını tartışmaya açmak ve boşanmanın önlenmesi, hiç değilse sayısının azaltılmasına etki yapabilmektir.

Kanaatimce, kurumların çözülmesine yol açan sosyal problemler mercek altına alınıp incelenmedikçe, onlara yönelik alınacak tedbirler, bilimsel veriden yoksun olacağından, beklenen faydanın elde edilmesi güçleşecektir.

Araştırma, kaynak taraması, boşanma ile ilgili toplumdaki tutumlar, evlilik ve boşanmaya ait istatistik rakamlarının değerlendirilmesi ve yorumlanmasına bağlı olarak geliştirilmiştir. Atıfta bulunulan istatistik

rakamları, diğer ülkelerle yapılan karşılaştırmalar dışında, 1992 yılından başlanarak, ikişer yıllık aralıklarla alınmıştır. Bunun iki sebebi bulunmaktadır. Birincisi, araştırmada tutarlılık sağlamak amacıyla, tablolar-daki rakamların aynı yıllara ait olmasına özen göstermektir. İkinci sebep ise, geniş yer tutan ve araştırmayı tamamen rakamlara boğabilecek bir durumu ortadan kaldırmaktır. Bu noktada, sözü geçen tekli yılların rakam ve oranları ile, çiftli yılların rakam ve oranları arasında, belirgin bir fark bulunmadığını belirtmek faydalı olacaktır. Yani tekli ve çiftli yılların rakam ve oranları birbirine benzer bir seyir takip etmektedir (*Boşanma İstatistikleri 2000*). Bu sebeple, araştırmanın dayanak noktası son dokuz yılın rakamları olarak kabul edilmiştir.

Araştırmada kullanılan araçların, hedeflenen problem ve alt problemlere cevap verebilecek nitelikte olduğu düşünülmüştür. Boşanmayı oluşturan faktörlerin en başında, toplumun gelişimine paralel olarak, karmaşıklık-ğının ve değişim hızının artmasının etkili olduğunu düşünmekteyiz. Çalışmamızda geçimsizlik, eğitim durumu, çocuk sayısı, eşlerin birbir-lerine karşı tutumları, düzenli gelire sahip olup olmamaları, sosyal yal-nızlık, kaba kuvvete başvurulması ve zina, Türkiye’de boşanmaya se-bep olan kuvvetli etkenler arasında görülmüştür. Bunlar arasında, ge-çimsizlik, birçok bilinmeyi içinde barındıran bir kavram olarak değerlendirilmiştir. Bu etkenin dinamikleri arasında: karşılıklı hakaret-ler; kaba kuvvetin varlığı; eşlerin birbirlerini küçük düşürmesi; diğer insanların yanında aşağılaması; hor görmesi; eşlerin, şan ve şöhrete kapılarak aileyi ihmal etmesi gibi faktörler bulunmaktadır.

BOŞANMA SEBEPLERİ

Dünya üzerindeki farklı toplumlarda, çok çeşitli aile biçimleri varlığını sürdürmektedir. Asya, Afrika ve Pasifik ülkelerinin uzak bölgelerinde, toplumun geleneksel aile yapısında çok fazla değişim olmazken; Avru-pa kültürüne daha yakın olan ülkelerde değişim daha hızlı gerçekleş-mektedir. Bu değişimin kökeni karmaşık bir yapıya sahip olmakla bir-likte, genel anlamda, Batıdaki romantik sevgi kavramının, diğer toplumlara yayılmasıyla; insanın, bu yeni yaşam biçimiyle içinde bulunduğu ulusal ve siyasal sistemleri etkiler ve onlar tarafından etkilenir duruma gelmesi ve sonucunda hükümetlerin geleneksel davranış biçimlerini değiştirmek için etkin çabalar içerisine girmesi olarak özetlenebilir (Giddens 2000).

Gaston Jezz, Türk aile geleneğinin, “Hiçbir milletin tarihinde görülmemiş bir şekilde genel hayatı inşa ettiği”ni belirtmiştir (Miroğlu 1996: 6’dan alıntı). Örneğin, Batılı aile geleneğinde koca, genel olarak karısının ve reşit yaşa gelmiş çocuklarının masraflarını üstlenmez. Bu sebeple, Batıda kadınlar ve reşit çocuklar, masraflarını kendileri karşılayabilecek şekilde bir işte çalışmak veya burs, kredi bulmak zorundadırlar. Çalışan kadın ve kocası, şahsi ihtiyaçlarını kendi kazançlarından karşılamakta, ortak ihtiyaçlar ise paylaşılmaktadır. Reşit olan çocukların masrafları, çoğu zaman aileleri tarafından karşılanmayabilir. Bir baba, reşit olan çocuğunun masraflarını kabul etmez ve anne de bu masrafları karşılayamaz veya karşılamak istemezse, çocuk ister kız ister erkek olsun, ya eve istenilen parayı getirmek ya da evi terk etmek zorundadır (Miroğlu 1996). Oysa şu anki Türk toplumunda, geleneksel olarak, çocuklar evlenmeden veya iş sahibi olmadan ailesinden ayrılamazlar. Burada tartışılması gereken bir diğer nokta da, Türkiye’de, Batı toplumlarının sahip olduğu maddi olanaklar çocuklara sunulmuş olsa, ailede var olan geleneksel yapının uzun süre varlığını devam ettirip ettiremeyeceğidir.

Toplumların gelişme ve değişmesine paralel olarak, aile yapısında da değişiklikler olduğu dikkate alınarak, aile ve çocuk arasındaki ilişkinin de zamanla değişebileceğini kabul etmek gerekmektedir. Aile, geleneksel geniş aileden çekirdek aile yapısına doğru bir ilerleme gösterirken, kadın ve erkeğin ferdiyet güçleri daha gerçekçi ve daha etkin olmaya başlamıştır. Aile içinde, çocukların pozisyonunun da benzer gelişmeyi göstereceğini düşünmekteyiz.

Boşanmanın, özellikle gelişmiş ülkelerde, neden giderek yaygınlaştığı sorusuna cevap vermek, çok kolay değildir. Ancak, Giddens’in (2000) işaret ettiği gibi, bu konuda büyük toplumsal değişimlerle ilişkili olan bir kaç etken sıralanabilir. Örnek vermek gerekirse, çok düşük orandaki varlıklı insanların dışında, evlilik artık mülkiyetin ve statünün kuşaktan kuşağa aktarılması isteğiyle pek bağlantılı değildir. Kadınlar ekonomik bakımdan daha bağımsız hale geldikçe, evlilik giderek eskisine oranla daha az zorunlu bir ekonomik ortaklık olarak görülmektedir.

George Levinger, “Boşanma Sebepleri” adlı çalışmasında orta sınıftan %23, işçi sınıfından %40 çiftin, en büyük şikayetinin fiziki stüstimal olduğunu ortaya koymuştur. Ona göre bu sonuç, “birçok boşanmalarda, şiddetin büyük bir ihtimalle ikinci sırada yer aldığını göstermektedir.”

(Adams 1974, s. 348’den alıntı). Genel refahtaki artış, evlilikle ilgili bir sorun olması durumunda ayrı bir ev açmanın eskisine göre daha kolay olduğu anlamına gelir. Günümüzde boşanmış kişilere vurulan kötü damganın azalmış olması, her ne kadar kısmen bu gelişmelerin bir sonucuysa da, bunlara ivme de kazandırmaktadır. Bir diğer önemli etken de evliliğin, sunduğu kişisel doyum seviyelerine göre değerlendirilmesi eğiliminin artmasıdır. Artan boşanma oranları, evlilikten kaynaklanan derin bir doyumsuzluğun göstergesi olmaktan çok, evliliği ödüllendirici ve doyum sağlayıcı bir ilişki haline getirme kararlılığındaki artışın bir göstergesi olarak görülmektedir (Giddens 2000).

Bunların yanında, sanayileşme, ailenin kuruluşunu ve aile içi ilişkileri de değiştirmiştir. Sanayileşme ile birlikte, akrabalık sistemine bağlı kapalı toplum dağıldığı için, akraba içinden ve dar çevreden yapılan evliliklerin oranları düşmüştür. Eş seçiminde ailelerin rolü azalmıştır. Genç kız ve erkek, evlilik kararını anlaşılarak vermektedir. Aile, az çocuk istemektedir. Dahası, kadın ve erkek arasındaki eşitlik, eskiye nazaran çok daha gelişmiştir. Ayrıca, aile dengesini sağlayan akraba çevresinin azalması veya başka yerlerde ikamet ediyor olması da, boşanma oranını yükselten etkenler arasında görülmüştür (Atalay 1984).

Farklılıklar olmakla beraber, boşanmaların, geleneksel faktörlerin azaldığı ve ekonomik refahın arttığı ülkelerde, eskiye oranla giderek daha çok yaygınlık gösterdiği dikkat çekmektedir. Bunun şu nedenlere dayandığı söylenebilir: macera severliğin artması, sevginin büyük bir şekilde bozulabilen faydalı bir şey olması gerçeği ve boşanma imkanlarının kolaylaşması (Stark 1985; Giddens 2000).

Aşağıdaki tabloda AT ülkeleri ve diğer bazı ülkelerde yıllara göre boşanma oranları verilmiştir.

Tablo: 1- AT Ülkeleri ve Diğer Bazı Ülkelerde Yıllara Göre Boşanma Oranları

AT Ülkeleri	Oran %	Yıl	Diğer Ülkeler	Oran %	Yıl
İngiltere	2.91	1996	ABD	4.57	1994
Danimarka	2.5	1993	Rusya	4.60	1994
Finlandiya	2.69	1998	Kanada	2.70	1993
İsveç	2.37	1997	Mısır	1.55	1994
Belçika	2.59	1998	Japonya	1.56	1994
Avusturya	2.21	1998	Suriye	0.75	1994
Hollanda	2.0	1993	İsviçre	2.23	1994
Fransa	1.98	1997	İsrail	1.39	1993
Almanya	2.29	1997	Azerbaycan	0.63	1999
Lüksembourg	1.9	1993	Türkmenistan	1.1	1998
Portekiz	1.2	1993	Kazakistan	2.35	1998
Yunanistan	0.9	1998	Kırgızistan	1.3	1998
İtalya	0.4	1993	Özbekistan	0.61	1999
İspanya	0.7	1993	Türkiye	0.52	1999
AT ortalaması	1.8	1993			

Kaynak: (Giddens 2000); (B.M.1995 Demografi Yıllığı) ve (T.C. Başbakanlık DİE Boşanma İstatistikleri 1997; 2000)

Tabloda görüldüğü gibi boşanma oranları düşük olan ülkeler, boşanmanın diğer ülkelere göre zor gerçekleştiği ülkelerdir. Başka bir deyişle geleneksel etkilerin ağırlık kazandığı ülkelerdir. Bu ülkelerde bir taraf-

tan sağlam aile bağlarının, diğer taraftan dini inançların etkili olduğu söylenebilir. Türkiye’de de, öteki ülkelere göre, boşanma oranının düşük olması, belirtilen bu sebeplere dayalıdır. Ailevi bağların sağlamlığı, Türkiye’deki aile yapısını kuvvetlendirmiştir. Bu durum, toplum yapısının düzen içerisinde yürümesinde de önemli bir etkidir. Türk ailesi, geleneksel töre ve inançların etkisi altında bağlarını muhafaza ederken, toplumun var olan düzen içerisinde yürümesi görevini de üstlenmiş gibidir. Türkiye’deki aile yapısının önemli özelliklerinden birisi de, evliliklerin uzun ömürlü olmasıdır. %93 birinci evlilikler, %4 oranında ikinci evlilikler devam ederken, geri kalan oranlar, üçüncü ve dördüncü evlilikleri içermektedir (*Evlenme İstatistikleri* 2000).

Türkiye’de 4 Ekim 1926 tarihinde yürürlüğe giren Medeni Kanun, eşlerin kayıtsız şartsız ayrılıkları ile sonuçlanan boşanmaları kabul etmektedir. Bununla birlikte yargıçlara, eşlerin boşanmadan önce belirli bir süre ayrı yaşamalarına karar verebilme yetkisi de verilmiştir. Türkiye’nin sosyo-ekonomik gelişimiyle birlikte sosyal yaşamında da meydana gelen değişimler, boşanma kanunu ve medeni kanunun yeniden gözden geçirilmesini zorunluluk haline getirmiştir. Bu amaçla 1988 yılında yürürlüğe giren 3444 sayılı Boşanma Kanunu, çiftlerin boşanmasına kolaylık sağlamıştır. Buna ilaveten, 1998 yılında Ailenin Korunmasına yönelik çıkarılan 4320 sayılı Kanununla ailedeki bireyler yasal olarak korunma altına alınmış; 2001 yılında ise Medeni Kanun, gözden geçirilerek günün şartlarına uygun hale getirilmiştir. Ayrıca 2003 yılında 4787 sayılı Kanunla Aile Mahkemeleri kurulmuştur. Buna göre, Aile Mahkemelerinde tek hakim görev yapacak, bunun yanı sıra sosyal hizmet uzmanı, psikolog ve pedagog da bulunacaktır (*Ailenin Korunması*, 1998; *Medeni Kanun Değişikliği* 2001; *Aile Mahkemeleri* 2003).

1988 yılından bu yana, Batılı ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de boşanmalar gittikçe kolaylaştırılmıştır. Bu durumun doğal sonucu olarak, bu tarihten itibaren boşanma oranlarında artış olmuştur. Adli sicil ve istatistik verilerine bakılırsa, 1987’de boşanmak için mahkemelere 60.140 başvuru olurken, 1988 yılında boşanmayı kolaylaştıran yasanın yürürlüğe girmesiyle, dava sayısı 10 yılda %187 oranında artarak 141.322 ulaşmıştır.

İstatistik rakamları Türkiye’de kaba boşanma oranlarının binde 1’den daha az olduğunu göstermektedir. Bunun çeşitli nedenleri olabilir. Me-

sela, araştırma esnasında, dini nikahla gerçekleştirilen evlilik çözümleri konusunda bir bilgi bulunamamıştır. Zira bu alandaki boşanmalar istatistik rakamlarına yansıtılmamıştır. Boşanmaların %95'inin kent merkezlerinde gerçekleştirilmiş olması (*Aile Yıllığı* 1990), bir yandan kırsal kesimlerde hukuki geçerliliği bulunmayan dini nikahla yapılmış boşanmaların istatistiklere yansıtılmamış olması, diğer yandan evlilik üzerinde, geleneksel sosyal baskıların kırsal kesimlere nazaran merkezlerde daha zayıf olmasına bağlanabilir. Geleneksel sosyal baskılar, bölgenin veya ilin sosyo-ekonomik gelişmişlik durumuna göre, bölgeden bölgeye, ilden ile dahi değişiklikler gösterebilir. Mesela 1987-1997 yılları arasında Bitlis ilindeki boşanma sayısı 2 ila 10 arasında değişmiştir. Aynı yıllarda Hakkari ilinde en az 1, en fazla 5 boşanma olayı gerçekleşmiştir. Oysa Marmara Bölgesi'nde nüfusu bu illere yakın olmasına rağmen Bilecik'te, aynı yıllarda meydana gelen en az boşanma sayısı 37, en fazla 96'dır (*Boşanma İstatistikleri* 1996; 1999; *Türkiye İstatistik Yıllığı* 2000).

TÜRKİYE'DE BOŞANMALAR

İstatistikler, Türkiye'deki boşanma oranlarında her yıl değişme olduğunu göstermektedir. Bu değişme ve artışlar, bölgelere göre de farklılık göstermektedir. Sanayisi gelişmiş bölgelerde boşanma oranı, gelişmemiş bölgelerdeki orana göre daha yüksektir. 2000 yılı içinde Şırnak'ta 19 boşanma yaşanırken, aynı yıl İstanbul'da 6546, Ankara'da 2217, İzmir'de ise 4406 boşanma vakası meydana gelmiştir (*Boşanma İstatistikleri* 2000). Bu sayılardan hareketle, ülkemizin batı bölgeleri doğu bölgelere, ekonominin geliştiği bölgeler gelişmemiş bölgelere, kentsel kesimler kırsal kesimlere göre boşanma oranının daha yüksek olduğu yerler olarak düşünülebilir (*Aile Yıllığı* 1990).

Türkiye'de boşanma sebepleri içerisinde eğitim düşüklüğü, kadının özgür olmaması, erkek egemenliğinin özellikle Doğu, Güneydoğu, İç Anadolu ve Karadeniz bölgelerinde çok etkin olması, aşırı derecede alkol kullanma, hakaretler, kapalı aile gelenekleri gibi unsurlar belirtilebilir.

İstatistik rakamlarına yansıyan boşanma durumlarına göre, şu sonuçlara varmak mümkündür.

Yıllara Göre

Türkiye’de kaba boşanma oranlarındaki rakamlar incelenirse, 1987 yılından 2000 yılına kadar, 1988 yılında yürürlüğe giren 3444 sayılı Boşanma Kanunu’nun etkisi ile, bu yıldan itibaren her yıl boşanma oranlarında artışlar olmuştur.

Adli sicil ve istatistik verilerine göre, 1992 yılından itibaren Türkiye’de boşanmak için mahkemelere başvuran çiftlerin sayısında artış olmuştur. Ancak mahkemeye başvuran her çiftin boşanmadığını veya yasal dayanakları yerine getiremedikleri için boşanmadıklarını; istatistik rakamlarından anlıyoruz. Verilere bakılırsa, her yıl mahkemeye başvuran çiftlerin, ancak %30’a yakını boşanabilmektedirler. Rakamlardan da anlaşılacağı gibi, boşanma sayılarında ve oranlarında her yıl artışlar olmaktadır. Ne var ki bu artışlar çok dikkat çekici boyutta değildir. Rakamlar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo:2- Yıllara Göre Boşanmak İçin Mahkemelere Baş Vuran Çiftlerin ve Gerçekleşen Boşanmaların Sayısı ve Yüzdesi

Yıllar	Boşanmak İçin Mahkemeye Başvuru Sayısı	Gerçekleşen Boşanma		Boşanma Oranları %0
		Sayısı %		
1992	88.788	27.133	30.5	0.47
1994	95.495	28.041	29.3	0.47
1996	104.451	29.552	28.2	0.48
1998	114.322	32.167	28.1	0.51
2000	131.814	34.862	26.4	0.53

Kaynak: (Boşanma İstatistikleri 1998; 2000); (Milliyet Gazetesi, 30 Ocak 2000); (DİE Türkiye İstatistik Yıllığı 2000)’den derlenmiştir.

Nedenlerine Göre

Türkiye’deki boşanmaların en önemli nedeni geçimsizliktir. Her yıl bu oranlarda artışın olduğu gözlenmektedir. Buna ilaveten, İstatistik Enstitüsü verilerine göre, boşanma nedeni olarak ikinci ve üçüncü sırada terk ve zina yer almıştır. Ancak, bu iki nedene bağlı boşanma oranlarında her yıl belli bir azalma olduğu görülmektedir. Bu üç nedenin dışındaki nedenler, çok dikkat çekici oranlarda değildir (Tablo 3).

Tablo: 3- Nedenlerine Göre Boşanmalar

Yıllar	Boşanma Nedenleri (%)						
	Geçimsizlik Sayı %	Terk Sayı %	Cürüm ve haysiyet- sizlik Sayı %	Zina Sayı %	Akıl hastalığı Sayı %	Cana kast ve kötü muamele Sayı %	Diğer Sayı %
1992	25 189 92.8	678 2.5	97 0.3	221 0.8	98 0.3	79 0.2	771 2.8
1994	26 119 93.1	719 2.5	65 0.2	215 0.7	105 0.3	90 0.3	728 2.6
1996	27 767 93.9	583 1.9	85 0.2	171 0.5	109 0.3	63 0.2	777 2.6
1998	29 898 92.9	735 2.2	89 0.2	217 2.6	96 0.3	119 0.3	1 013 3.0
2000	32 844 94.2	593 1.7	69 0.2	133 0.3	93 0.2	62 0.1	1 068 3.0

Kaynak: (T.C. Başbakanlık DİE Boşanma İstatistikleri 1996; 2000) ve (Türkiye İstatistik Yıllığı 1999)

Tablo 3'deki verilerden hareketle boşanma davalarının, genellikle şiddetli geçimsizlik sebebi ile açılmış olduğu görülmektedir. Şiddetli geçimsizliğin çok farklı sebepleri vardır. Eşlerin ekonomik zayıflığı veya bağımsızlığı da bu kategorinin içerisinde değerlendirilmelidir. Ekonomik bağımsızlığa sahip eşlerden, iş hayatında kendisini daha çok hissettiren kadının, sosyal olarak çevresine karşı daha fazla sorumluluk taşıdıkları, dolayısıyla boşanmaya taraftar olmadıkları ve bu tür evliliklerde boşanma davalarının kadınlardan ziyade, erkekler tarafından açılmış olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre, ekonomik bağımsızlığa sahip kadınlar değil, erkekler ayrılma taraftarıdır.

Ayrıca, çevremizde yaptığımız gözlem ve mülakatlardan ortaya çıkan sonuçlara göre; kadının çocuk sahibi olamaması, gelin-kaynana çatışması, annelerin erkek çocuklarını gelinlerinden kıskanmaları, evli çiftlerin ailelerinin sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan aynı düzeyde olmaları gibi sebeplerin de boşanmaya neden olduğu anlaşılmaktadır.

Bununla birlikte köyden şehre göç; şehirleşme problemi, sanayileşme ile birlikte geleneklerden uzaklaşma, işsizliğin getirdiği bunalımlar, büyük aile hayatından çekirdek aileye dönüş, bütün aile fertlerinin çalışması, kimi işyerlerindeki liberal davranışlar, denetimsiz medya yayınları, aile yapısına aykırı veya aile dışı ilişkilerin normal ilişkiler gibi sunulması, yasalarla boşanmanın kolaylaştırılması, evlilik dışı ilişkilerle doğan çocukların kimlik kazanmaları vb. etkiler, aile hayatındaki değerleri gittikçe zayıflatmış ve boşanma lehine gelişmelerin meydana gelmesini sağlamıştır.

Evlilik Sürelerine Göre

İstatistiklere göre, Türkiye’de boşanmaların yaklaşık yarısı, evliliğin ilk beş yılı içerisinde meydana geliyor (1997’de %50.24). Bu sebeple Türkiye’de ilk beş yıl, evlilik için *kritik yıllar* olarak ifade edilebilir. Evliliğin üzerinden yıllar geçmesi, aile yapısını daha da sağlamlaştırıyor. Bunda, eşlerin zaman geçtikçe birbirlerini daha iyi anlama ve tanıma imkanı elde etmesinin ve evlilik konusunda daha fazla tecrübe sahibi olmasının etkili olduğunu düşünüyoruz. 2000 yılı rakamlarına göre, ilk beş yıldaki boşanma oranı %44.8, 6-10 yıl içindeki boşanma oranı %21.7, 11-15 yılları arasındaki boşanma oranı %12.6, 16 ve daha fazla yıllardaki boşanma oranı ise, %20.6’dır. 16 yıl ve sonrasında meydana gelen boşanma oranlarının yüksekliği, bu dilimin fazlalığından kaynaklanmaktadır. Yani, önceki yıllar beşer yıllık dilimler halinde düzenlenmiş olmasına rağmen, 16 yıllık evlilikten sonraki boşanmaların sürelerle sınırlandırılmamış olmasındandır. Demek oluyor ki, sosyal olarak ilk beş yıl, evlilik için eşlerin birbirlerini daha iyi tanımasını bakımından önemlidir. Tablolarda görüldüğü gibi, ilk beş yıla kadarki evlilik sürelerinde boşanma oranları yüksektir. Üstelik rakamlar incelenirse 1998’den itibaren bir yıl ve daha az olan evliliklerde boşanma oranlarında anlamlı bir fark oluşmuştur. Buradan da anlaşılıyor ki, evlilik için, özellikle ilk yılın ve beş yıla kadar geçen sürenin önemli ve kritik yıllar olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bize göre bu yıllarda önemli derecede aile rehberliğine ihtiyaç duyulmaktadır.

Aşağıdaki tabloda evlilik sürelerine göre boşanma yüzdeleri verilmiştir.

Tablo:4- Evlilik Süresine Göre Boşanma Yüzdeleri

Yıllar	Evlilik süresi (yıl)					
	1 yıl ve daha az Sayı %	2-5 yıl Sayı %	6-10 yıl Sayı %	11-15 yıl Sayı %	16+ yıl Sayı %	Toplam
1992	3 685 13.5	8 810 32.4	5 866 21.6	3 775 13.9	4 997 18.4	27 133
1994	3 612 12.8	9 646 34.3	5 939 21.1	3 560 12.7	5 286 18.8	28 041
1996	3 744 12.6	9 998 33.8	6 425 21.7	3 621 12.2	5 764 19.5	29 552
1998	5 799 18.0	9 713 30.1	6 905 21.4	3 781 11.7	5 969 18.5	32 167
2000	6 746 19.3	8 905 25.5	7 590 21.7	4 407 12.6	7 214 20.6	34 862

Kaynak: (T.C. Başbakanlık DİE Boşanma İstatistikleri 1997) ; (DİE Türkiye İstatistik Yıllığı, 2000) den Derlenmiştir.

Çocuk Sayısına Göre

Türkiye’de boşanmaları engelleyen önemli faktörlerden biri, ailedeki çocuk sayısıdır. Çocuklu ailelerdeki boşanma oranı, çocuksuz ailelere göre daha düşüktür. Tablo 5’te boşanma ve çocuk sayısı arasındaki ilişki belirtilmiştir. Yıllar itibarıyla bu tablo incelenirse, karşılaşılan sonuç birbirine yakın rakamlardan oluşmaktadır. Mesela, 2000 yılı verilerine göre çocuksuz ailelerdeki boşanma oranı %43.85, bir çocuklu ailelerde %25.14, iki çocuklu ailelerde %18.61 iken, üç ve daha fazla çocuklu ailelerde boşanma oranının giderek düştüğü görülmektedir. Buradan da, Türkiye’deki evliliklerde, çocuk sayısı arttıkça, buna bağlı olarak boşanma oranında azalmaların olduğu dikkat çekmektedir. Bu verilere göre ailedeki çocuk varlığı, Türkiye’de meydana gelen boşanma olaylarını önleyen unsurlardan biri olarak görülmektedir. Burada düşünülmesi gereken noktalardan bir tanesi de, yukarıda işaret edildiği gibi çocuk varlığı boşanmayı etkileyen önemli faktörlerden biri olmakla birlikte, genel olarak çok çocuklu ailelerin daha muhafazakar bir yapıya sahip olmaları ve aile geleneklerine bağlı bulunmaları ve dolayısıyla boşanma konusuna pek sıcak bakmamalarıdır.

Tablo: 5- Yıl ve Çocuk Sayısına Göre Boşanma Yüzdeleri (%)

Yıl	Çocuk sayısı							
	Çocuksuz %	1 %	2 %	3 %	4 %	5 %	6+ %	Toplam
1992	42,63	23,10	18,04	9,02	4,11	1,64	1,46	27 133
1994	45,38	24,59	17,34	7,31	3,00	1,22	1,16	28 041
1996	45,19	25,17	17,50	7,07	2,94	1,15	0,98	29 552
1998	45,22	26,23	17,47	6,57	2,66	1,03	0,82	32 167
2000	43,85	25,14	18,61	7,24	2,71	1,29	1,16	34 862

Kaynak: DİE Boşanma İstatistikleri 2000’den derlenmiştir.

Yaş Gruplarına Göre

Türkiye’de boşanma olaylarının %60’ı 25-39 yaş grubu erkeklerde ve 20-34 yaş grubu kadınlarda meydana gelmektedir. Bu yaş grupları, ortalama olarak evliliğin ilk yıllarına, özellikle de ilk beş yılına aittir. Burada, genç kadın nüfusundaki yüksek boşanma oranının sebebi, ilk evliliklerde kadın yaşının erkek yaşına göre daha küçük olmasından kaynaklanmaktadır. Ülkemizde boşanan çiftlerin çoğunda erkeğin yaşı kadının yaşından daha büyüktür (%75.47). Sonra sırasıyla yüzde 17.19 kadının daha yaşlı olduğu %7.34’lük bir oranın ise, kadın ve erkeğin aynı yaşlarda olduğu görülmektedir. Mesela, 2000 yılı rakamlarına göre, 15-19 yaş grubunda erkeklerde boşanma oranı %0.6, kadınlarda %4.2; 20-24 yaş grubu erkeklerde boşanma oranı %8.1 iken, kadınlarda %18.3’tür. Oysa ki, 35-39 yaş grubunda erkeklerde boşanma oranı %17.5, kadınlarda ise %13.7’dir. 30-34 yaş grubundan itibaren erkeklerde boşanma oranları yükselirken, kadınlarda boşanma oranları düşmektedir. Tablo 6’da ilgili rakamlar verilmiştir.

Tablo: 6- Yaş Grupları ve Cinsiyeti Göre Boşanma sayıları ve Yüzdeleri

Yaş grubu	Cinsiyet	Yıllar				
		1992	1994	1996	1998	2000
		Sayı %	Sayı %	Sayı %	Sayı %	Sayı %
15-19	E	269 0.9	272 0.9	264 0.8	190 0.5	235 0.6
	K	1 623 5.9	1 593 5.6	1 569 5.3	1 619 5.0	1 491 4.2
20-24	E	2 796 10.3	2 923 10.4	2 826 9.5	2 736 8.5	2 836 8.1
	K	5 759 21.2	5 892 21.0	6 082 20.5	6 148 19.1	6 388 18.3
25-29	E	6 125 22.5	6 363 22.6	6 422 21.7	6 922 21.5	7 132 20.4
	K	6 219 22.9	6 381 22.7	6 307 21.3	7 043 21.8	7 677 22.0
30-34	E	5 814 21.4	5 964 21.2	6 469 21.8	6 793 21.1	7 138 20.4
	K	4 962 18.2	5 016 17.8	5 388 18.2	5 703 17.7	6 287 18.0
35-39	E	4 471 16.4	4 467 15.9	4 831 16.3	5 311 16.5	6 101 17.5
	K	3 377 12.4	3 427 12.2	3 930 13.2	4 558 14.1	4 803 13.7
40-44	E	2 761 10.1	2 968 10.5	3 343 11.3	4 026 12.5	4 284 12.2
	K	2 109 7.7	2 283 8.1	2 589 8.7	3 079 9.5	3 496 10.0
45-49	E	1 715 6.3	1 872 6.6	2 145 7.2	2 519 7.8	2 953 8.4
	K	1 116 4.1	1 362 4.8	1 600 5.4	1 815 5.6	2 151 6.1
50-54	E	1 163 4.2	1 144 4.0	1 202 4.0	1 462 4.5	1 709 4.9
	K	757 2.7	807 2.8	885 2.9	969 3.0	1 245 3.5
55-59	E	797 2.9	775 2.7	791 2.6	862 2.6	1 012 2.9
	K	502 1.8	518 1.8	527 1.7	525 1.6	582 1.6
60+	E	1 222 4.5	1 293 4.6	1 259 4.2	1 346 4.1	1 462 4.1
	K	709 2.6	762 2.7	675 2.2	710 2.2	742 2.1
Toplam	E	27 133	28 041	29 552	32 167	34 862
	K	27 133	28 041	29 552	32 167	34 862

Kaynak: (Boşanma İstatistikleri 1996; 1997; 2000) ; (DİE Türkiye İstatistikleri 2000)'den derlenmiştir.

Cinsiyet ve Öğrenim Durumuna Göre

Boşanmaların öğrenim durumlarıyla olan ilişkisi dikkate alındığı zaman, Türkiye genelinde ilkokul mezunu olan bireylerin boşanma oranlarının yüksek olduğu görülmektedir. Bunun temel sebeplerinden birisi, evliliklerin bu öğrenim grubunda sayısal olarak yığılmış olmasıdır. Öğrenim durumuyla ilgili boşanmaların seyrine bakıldığı zaman, eğitim durumu yükseldikçe boşanma oranının düşüklüğü gözlemlenmektedir. Aşağıdaki tabloda cinsiyet ve öğrenim durumuna göre boşanmalar verilmiştir.

Tablo: 7- Cinsiyet ve Öğrenim Durumuna Göre Boşanma Sayı ve Yüzdeleri

Yıl	Cinsiyet	Okuma yazma bilmeyenler	Bir ögr. Kuru. mezun olmayanlar	İlkokul	Ortaokul ve dengi	Lise ve dengi	Yük.ve Fakülte	Genel Toplam
		Sayı %	Sayı %	Sayı %	Sayı %	Sayı %	Sayı %	
1992	E	493 1.8	1 146 4.2	13134 48.4	6 145 22.6	5 256 19.3	969 3.5	27 133
	K	1143 4.2	1 800 6.6	15047 55.4	4 913 18.1	3 655 13.4	575 2.1	27 133
1994	E	380 1.3	934 3.3	11510 41.0	6 742 24.0	7 022 25.0	1453 5.1	28 041
	K	957 3.4	1 323 4.7	12844 45.8	6 402 22.8	5 652 20.1	863 3.0	28 041
1996	E	304 1.1	912 3.4	11314 42.6	7 343 27.6	8 080 30.4	1 599 6.0	26.552
	K	818 3.0	1 347 5.0	12705 47.8	7 039 26.5	6 692 25.2	951 3.5	26.552
1998	E	105 0.3	546 1.6	11349 35.2	7623 23.6	10 307 32.0	2 237 6.9	32 167
	K	39 0.1	973 3.0	13 338 41.4	7467 23.2	8 935 2.7	1 415 4.3	32 167
2000	E	273 0.7	878 2.5	11 663 33.4	8 033 23.0	11 946 34.2	2 069 5.9	34 864
	K	766 2.1	1 248 3.5	13 225 37.9	8 204 23.5	10 107 28.9	1 312 3.7	34 864

Kaynak: (T.C. Başbakanlık DİE Boşanma İstatistikleri, 1996); (DİE Türkiye İstatistikleri 2000)'den Derlenmiştir.

Tablo 7 dikkate alınır, boşanmaların öğrenim seviyesine göre azalma gösteren bir eğilim içerisine girdiği görülmekle birlikte, bu noktada cinsiyete göre farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Bu farklılıklar erkeklerde eğitim seviyesi yükseldikçe boşanma oranında artış, kadınlarda eğitim seviyesi yükseldikçe boşanma oranında azalma şeklindedir. Mesela, 2000 yılı rakamlarına göre, üniversite ve yüksekokul mezunu evlilerin boşanma oranları erkeklerde %5.9 iken, kadınlarda %3.7'dir. Bu rakamlar lise mezunları için erkeklerde %34.2, kadınlarda %28.9; ortaokul mezunlarında erkeklerde %23, kadınlarda %23.5'tir. İlkokul mezunları arasındaki evliliklerde de erkeklerin %33.4'dü, kadınların da %37.9'u boşanmaktadır. Bir okul mezunu olmayan okur yazarlar arasındaki oran erkeklerde %2.5, kadınlarda %3.5; okuma yazma bilmeyenler arasındaki boşanma oranları ise, erkekler için %0.7, kadınlar için %2.1'dir.

Sosyolojik olarak meselenin derinliğine inildiğinde, bunun değişik sebepleri olabilir. Mesela eğitim yoluyla aile hakkında daha ileri derecede bilgi sahibi olma, geleneksel görücü usulünün yerine çiftlerin uzun süre birbirlerini tanıma imkanları, evlilik yaşlarının geç olması dolayısıyla duygusal yaklaşım yanında mantık yaklaşımlarının daha etkili olması, düzenli bir gelire sahip olarak ekonomik sıkıntının az yaşanması şeklinde düşünülebilir.

Bölgelere Göre

Türkiye, coğrafi durumuna göre yedi bölgeye ayrılmıştır. Bu yedi bölgenin boşanma durumu dikkate alındığı zaman Marmara, Ege ve İç Anadolu Bölgesi'nin boşanma oranları Türkiye ortalamasının üzerindedir. Nüfus yoğunluğu itibarıyla Marmara Bölgesi fazla olmasına rağmen, boşanma oranı Ege Bölgesinde daha yüksektir (0.91). Ege Bölgesi ile Marmara Bölgesi arasında ortaya çıkan boşanma farkının nedenleri, Marmara Bölgesi'ne, kırsal kesimden; özellikle de Doğu, Güneydoğu, Karadeniz Bölgeleri'nden yoğun göç olması, göç eden insanların resmi nikah yerine dini nikahı tercih etmeleri ve bu tür evlilik çözümlerinin istatistiklere yansıtılmamış olması olarak düşünülebilir. Sanayileşme ve ekonomik gelişmişliğin, boşanma ile doğrudan ilişkilendirilmesi ise, tartışılabilir noktalarından biridir. Bununla beraber İstanbul, İzmir, Bursa ve Kocaeli gibi metropollerini barındıran, Türkiye'nin en gelişmiş bölgeleri Marmara ve Ege'nin, binde 66 ile en yüksek boşanma ortalamalarına sahip olduğu görülmektedir. Doğu ve Güneydoğu

Anadolu gibi az gelişmiş bölgelerde ise ortalama boşanma oranı, binde 16.5 ile en düşük olarak gerçekleşmiştir (Tablo 8).

Tablo: 8- Coğrafi Bölgelere Göre Kaba Boşanma Oranları (N-Nüfus ('000), S- Sayı, O- Oran - ($\frac{0}{00}$))

Yıl		Toplam	Marmara Bölgesi	Ege Bölgesi	Akdeniz Bölgesi	İç Anadolu Bölgesi	Karadeniz Bölgesi	D. Anadolu Bölgesi	Anadolu B.	Güneydoğu
1992	N	57 915	13 939	7 789	7 258	10 067	8 079	5 412	5 371	
	S	27 133	7 202	5 776	3 138	5 735	3 705	725	852	
	O	0,47	0,52	0,74	0,43	0,57	0,46	0,13	0,16	
1994	N	59 709	14 741	8 029	7 545	10 258	8 005	5 489	5 642	
	S	28 041	8 530	6 018	2 982	5 565	3 258	729	959	
	O	0,47	0,58	0,75	0,40	0,54	0,41	0,13	0,17	
1996	N	61 528	15 571	8 273	7 839	10 445	7 915	5 563	5 922	
	S	29 552	8 282	6 780	3 658	5 533	3 366	831	1 102	
	O	0,48	0,53	0,82	0,47	0,53	0,43	0,15	0,19	
1998	N	63 391	16 435	8 522	8 143	10 630	7 812	5 637	6 212	
	S	32 167	9 201	7 065	4 151	6 236	3 460	886	1 168	
	O	0,51	0,56	0,83	0,51	0,59	0,44	0,16	0,19	
2000	N	65 311	17 330	8 775	8 457	10 815	7 704	5 717	6 513	
	S	34 862	9 917	8 028	4 381	6 689	3 611	1 051	1 185	
	O	0,53	0,57	0,91	0,52	0,62	0,47	0,18	0,18	

Kaynak: DİE Boşanma İstatistikleri 2000.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Toplum hayatında hızlı bir çözülmenin varlığı dikkat çekmektedir. Bütün değerler gibi, evlilik değerleri de giderek daha fazla aşınmaya doğru gitmektedir. Bu açıdan düşünülürse, ailenin daha fazla koruma altına alınmasına ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır. Zira, geleneksel ahlaki normlar, yapı ve fonksiyon itibarıyla gittikçe daha fazla değişikliğe uğramaktadır. Boşanmalarda önceki yıllara göre hata arama daha azalmıştır. “Şiddetli geçimsizlik” boşanmak için asıl etken olmakla beraber, eşler arasındaki kültür farkı, ekonomik özgürlük, karşılıklı saygısız davranışlar da önemli rol almaya başlamıştır. İstatistiklere yansıyan nedenlerin yanı sıra, Türk toplumundaki ataerkil yapı, aile içi şiddet; özellikle erkeğin kadına karşı kaba kuvvete başvurusu, aşırı alkol kullanma, işsizlik, her iki tarafın aşırı derecede sahiplenme duygusuyla meydana getirdikleri kıskançlık yaklaşımları, kadını eve hapsedmek gibi aşırı muhafazakar baskılar, evli çiftlerin ailelerinin sosyo-ekonomik düzey farklılıkları, kadının çocuk sahibi olamaması da önemli boşanma nedenleri arasındadır.

Bencillik, hızlı değişim, ekonomik yetersizlik, cahillik, boşanmanın temel nedenleri arasında görülmüştür. Geleneksel değerlerle yenilikler arasında sıkışmış ve henüz yeniliği geleneksel değerlere karşı bir alternatif haline getirememiş toplumlar, aile kavramı itibarıyla da büyük sarsıntı yaşamışlardır. Bu olguyu yaşayanlardan biri de Türkiye’dir.

Boşanmaların bütün dünyada olduğu gibi Türkiye’de de artış göstermesi, sosyal yapıdaki değişimin bir sonucudur. Bu sonucu meydana getiren sosyal nedenlerin arasında, boşanmanın toplumda giderek daha da kabul görür olmasının önemi vardır. Toplumlar boşanmış çiftleri eskisi kadar fazla yadırgamıyor.

Türkiye’de, mahkeme kayıtları ve istatistik rakamlarında, boşanma sebepleri arasında “şiddetli geçimsizlik” en belirgin olanıdır. Şiddetli geçimsizliğin içerisinde çok değişik unsurlar vardır: Açıkça görülmesi de, “şiddetli geçimsizlik”in temelinde sevgi, saygı yokluğu, maddi menfaatlerin ön plana çıkmış olması, ekonomik yoksulluk, işsizlik, sosyal hayattaki düzensizlik, aşırı derecede alkol kullanma gibi unsurlar yer almaktadır. Ayrıca ekonomik problemler, eşlerin ruhen anlaşamamaları, iş veya benzeri unsurlarla birbirlerini ihmal etmeleri, gayri ahlaki tutumlar, v.b. açık veya kapalı olarak bu sebebin içerisinde. “Karşılıklı hakaretler”, “şan, şöhret” gibi maddi unsurlar da bu sebebin içerisinde

yer almışlardır. Bunların yanında, araştırmanın bulgularına göre şunlara işaret edilebilir.

- Kalkınmış bölgelerdeki boşanma oranı, kalkınmamış bölgelere göre daha yüksektir.
- Boşanmada, eğitimsiz evli çiftlerin oranı eğitilmiş evli çiftlere göre daha fazladır.
- Türkiye’de, boşanmanın yaklaşık yarısı, çocuksuz ailelerden oluşmaktadır. Bu yüzden çocuk, evliliği sürdürmede önemli bir etkidir.
- Türkiye’de boşanmaların önemli bir kısmı, evliliğin ilk beş yılında gerçekleşiyor. Bu sebeple ilk beş yıl, evlilik için kritik yıllardır. Bunun aile eğitimiyle ilgili bilgi eksikliğinden kaynaklandığını düşünüyoruz.
- Boşanmanın kanun yoluyla kolaylaştırılması, dünyanın diğer ülkelerinde olduğu gibi Türkiye’de de boşanmayı arttıran sebepler arasında görülmüştür. Ancak kanun değişikliği, diğer bazı ülkelerdeki gibi Türkiye’de de toplumsal bir zorunluluktur.
- Aile dengesini sağlayan akraba çevresinin azalması veya başka yerlerde ikamet ediyor olmasının da boşanma üzerinde etkisi vardır.

Öneriler

Sosyal ve ekonomik değişimin tabii bir sonucu olarak sanayileşme, kırsal kesimden şehir merkezlerine göç, toplumların sosyal yapısı üzerinde etkili olmuştur. Bu etki doğal olarak ailenin yapı ve ilişkilerini de değiştirmiştir. Aile, gün geçtikçe birtakım sosyal görevlerini başka kurumlara devir etmek zorunda kalmıştır. Özellikle çocuk bakımı ve eğitimi, hasta, yaşlı ve sakat gibi bağımlı üyelere aile içinde hizmet etme gittikçe azalmaktadır. Bunun dışında komşuluk ve akraba bağları da gün geçtikçe zayıflamaktadır. Ancak, toplumda geleneksel aile yapısını devam ettirmek isteyenler, aile bağlarının daha sağlam olması gerektiğine inanmaktadırlar. Böyle bir ihtiyacın, yani sağlam aile geleneklerinin sürdürülmesinin önemli olduğunu düşünüyoruz. Özellikle, bayram, düğün ve diğer önemli günlerde yaşlı, akraba ve dost ziyaretlerinin maddi ve manevi yönden desteklenmesi, günümüzde giderek daha büyük önem kazanmıştır.

Yine sosyal değişimin ve ekonomik zorlukların getirdiği bir sonuç olarak, ailelerin kontrol edici baskısından uzak kalan gençler arasında yaygınlaşmaya başlayan nikahsız yaşama, toplumun ve ailenin geleceğini olumsuz yönde etkilemektedir. Bunun yerine “aile kurma” teşvik edilmelidir. Mesela, evlenecek gençlere ihtiyaçlarını giderecek uzun vadeli ve düşük faizli krediler sağlanmalıdır. Bu konuda sağlam gelirlerle dayalı kredi imkanları oluşturacak vakıf, evlilik fonu gibi kuruluşlar meydana getirilmelidir. Bu kuruluşların sağlayacağı maddi desteklerle yeni evlilere veya evlenecek olanlara ev bulma, ev eşyası edinme imkanı, nişan, düğün masraflarının önemli bir kısmı karşılanmalıdır. Bununla birlikte aile kültürünü, televizyon yayınlarıyla cazip hale getiren programlara yer verilmelidir. Bu programlarda eş ve çocukların karşılıklı sorumlulukları, aile bağları ve ilişkilerini işleyen eğitim programları yaygınlaştırılmalıdır. Boşanmayı önlemek için veya boşanma halinde eşlere ve çocuklarına yardım etmek için, aile rehberlik merkezleri veya aile danışma kurumları oluşturulmalıdır. Evliliğin sürdürülmesini desteklemek için, evli çiftlere Almanya, Finlandiya, Belçika ve Lüksemburg’da olduğu gibi özel vergi indirimi uygulanmalıdır. Ayrıca, bu konuda yeni kurulan Aile Mahkemelerinin de yararlı olacağını düşünürüz.

Kaynaklar

Adams, B. (1974), *The Family*, A. Sociological Interpretation. Chicago, Atalay, B. (T.y.), *Sanayileşme ve Sosyal Değişme*, Kırıkkale Araştırması.

-----, (1984), *Sanayileşme ve Geleneksel Yapı (Japon Modeli)*, Ankara: Sosyal Planlama Başkanlığı, Planlama Dairesi.

Boşanma İstatistikleri 1996 (1997), Ankara, T.C. Başbakanlık DİE.

Boşanma İstatistikleri 1997 (1998), Ankara, T.C. Başbakanlık DİE.

Boşanma İstatistikleri 1998 (1999), Ankara, T.C. Başbakanlık DİE.

Boşanma İstatistikleri (2000), Ankara, T.C. Başbakanlık DİE.

Demografi Yıllığı (1995), Ankara, Başbakanlık DİE.

Evlenme İstatistikleri (2000), Ankara, T.C. Başbakanlık DİE.

- Giddens, A. (2000), *Sosyoloji*, Ankara: Ayraç Yayınları.
- Güngör, E. (1976), *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Milliyet*, 30 Ocak 2000.
- Miroğlu, İ. (25.10.1996 / 9.11.1996), *Türkiye Gazetesi*.
- Stark, R. (1985), *Sociology*, Belmont, California ,Wadsworth Publishing Company.
- Türkiye Aile Yıllığı* (1990), Ankara, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.
- Türkiye İstatistik Yıllığı 1999* (2000), Ankara, T.C.Başbakanlık DİE.
- 4320 Sayılı Ailenin Korunması Kanunu. 23233 No'lu Resmi Gazete. 17 Ocak 1998.
- 4721 Sayılı Medeni Kanun Değişikliği. 24607 No'lu Resmi Gazete. 8 Aralık 2001.
- 4722 Sayılı Medeni Kanun Değişikliği. 24607 No'lu Resmi Gazete. 8 Aralık 2001.
- 4787 Sayılı Aile Mahkemeleri Kanunu. 24997 No'lu Resmi Gazete. 18 Ocak 2003.

Divorces and Its Causes in Turkiye

Assist. Prof. Neşide YILDIRIM*

Abstract: Divorce means to end marriage as legally. Turkish society is one of the societies which has the most strong and old family traditions in the world. Among the causes of divorce, there are some elements like ‘severe incompatibility’, ‘willful desertion’, ‘adultery’, ‘socio-economical inadequacy’, ‘attemp against life, cruelty and serious insult’, ‘instanity’, ‘fame and reputation’. In Türkiye, divorces become intense between the ages of 25-39 for men and 20-34 for women. 44.8 per cent or divorces by duration of marriage in Türkiye had happened in the first five years. So, the first five years can be called the critical years of marriage. When it is thought that 43.85 per cent of divorces by number of children belongs to the families who have no child, it seems that having children in the family plays a role as an important insurance which protects the family. Divorces and educational status are inversely proportional. A child is in need of affection and compassion. Affection and compassion can only be realized in a family environment. It seems that protection and developing of Turkish families which have strong and old traditions, has a big importance.

Key words: Family, marriage, divorce, causes of divorce, society.

*Sakarya University, Faculty of Science and Arts, Department of Sociology-SAKARYA
nyildirim@sakarya.edu.tr

Развод в Турции и Его Причины

Нешиде ЙЫЛДЫРЫМ*, к.н., доцент

Резюме: Развод означает юридическое прекращение брака. Турецкое общество является одним из обществ, имеющих коренные и стойкие семейные традиции. Среди других причин развода наиболее выделяются такие положения как “покидание”, “обман”, “социально-экономический недостаток”, “покушение на жизнь”, “плохое отношение”, “умственная болезнь”, “популярность, знаменитость”. В Турции развод наблюдается в основном у мужчин в возрасте 25-39 лет, а у женщин-20-34 лет. 44,8 % разводов случается в первые 5 лет брака. Поэтому эти первые 5 лет брака можно характеризовать как критические годы в браке. Факт, что почти половина разводов происходит в бездетных семьях, является показателем того, что ребенок является важным средством сохранения брака. Связь между разводом и степенью обучения относительна. Ребенок нуждается в любви и ласке, для осуществления чего самым лучшим местом является семейная обстановка. Сохранение, защита и развитие турецкой семьи, имеющей стойкие семейные традиции представляется очень важным.

Ключевые слова: семья, брак, развод, причины развода, общество.

*Сакаринский Университет, Факультет Естественных и Гуманитарных Наук, Кафедра Социологии-САКАРЬЯ
nyildirim@sakarya.edu.tr

